**Handreiking Afname van lichaamsmateriaal op grond van het strafrecht**

*Juridisch kader*
Afname van lichaamsmateriaal is een inbreuk op de lichamelijke integriteit (art. 11 Gw). Voor deze inbreuk is toestemming van de betrokkene nodig of een bevoegdheid vastgelegd in de wet. Indien een bevoegdheid is vastgelegd in de wet, is de bevoegdheid gericht aan de verdachte; de verdachte wordt geacht de afname van materiaal te dulden.
Afname van bloed of ander materiaal in het kader van het strafrecht kan plaatvinden i.v.m.

- Het rijden onder invloed (van alcohol of drugs), art. 8 WVW 1994
- Geweldmisdrijven onder invloed van middelen, art. 55e Sv
- DNA-afname bij verdachte, art. 151b Sv
- DNA-afname van een veroordeelde: art. 5 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden
- Het vaststellen van een infectieziekte, art. 151e Sv
- De verplichte coronaswab, art. 151e Sv

De bevoegdheid tot afname van lichaamsmateriaal ligt bij justitie (op bevel van de officier van justitie of de rechtercommissaris). De feitelijke afname van bloed of ander lichaamsmateriaal in het kader van het strafrecht gebeurt door een arts of verpleegkundige. Een strafrechtelijke bevoegdheid betekent niet dat de arts of verpleegkundige een handeling moet verrichten, maar dat de verdachte de afname moet dulden. De wet legt geen andere verplichtingen op aan de arts of verpleegkundige, dan de plicht om bevoegd en bekwaam te handelen.
Vanwege de scheiding van behandeling en forensisch medisch onderzoek dient voor de afname van lichaamsmateriaal in een strafrechtelijke context gekozen te worden voor een arts of verpleegkundige voor forensische taken aangesteld.
Bevoegd en bekwaam gaat over medische bevoegd- en bekwaamheid en over forensische bekwaamheid. Forensische bekwaamheid houdt in dat de forensisch arts/verpleegkundige het forensische aspect van de afname van lichaamsmateriaal begrijpt en die taak, binnen de medisch ethische grenzen en conform de professionele standaard van zijn vak uitvoert.

*Praktische toepassing*
Praktisch betekent het bestaan van een strafrechtelijke bevoegdheid dat de forensisch arts/verpleegkundige zijn best doet om aan de bevoegdheid uitvoering te geven. Heel concreet: de (forensisch) arts/verpleegkundige doet samen met de politie zijn uiterste best om de afname een succes te laten zijn. De forensisch arts/verpleegkundige overleggen met de politie over de situatie en hoe daarin het beste te handelen is. Dat gebeurt niet in aanwezigheid van de verdachte.
De opgeroepen (forensisch) arts/verpleegkundige komt dus indien gevraagd voor een afname, ook als de verdachte zegt de afname niet te willen. De opgeroepen (forensisch) arts/verpleegkundige gaat samen met de politie het gesprek aan met de verdachte. Het doel van het gesprek is om de verdachte te overtuigen dat hij de afname moet dulden.

Kortom, een forensisch arts of verpleegkundige zal op verzoek van politie het lichaamsmateriaal trachten af te nemen. De arts/verpleegkundige vraagt daarbij of de betrokkene toestemming geeft. De meeste bevoegdheden zijn zo geformuleerd dat zodra de betrokkene de afname weigert, er een vordering van de HOvJ volgt. De betrokkene hoeft

dan niet langer toestemming te geven, maar moet de afname dulden. Dus zodra de betrokkene zijn arm uitsteekt kan het bloed worden afgenomen ook al zegt hij dat hij (liever) niet wil.

*Weigering en verzet door verdachte*
Bij bepaalde bevoegdheden is de afname met behulp van de sterke arm niet geregeld (WVW, geweldsmisdrijven, zedenonderzoek bij verdachten). In die gevallen kan geen afname volgen indien de verdachte niet bereid is om mee te werken.

Bij bepaalde bevoegdheden (DNA, coronaswab, bloedafname infectieziekten) is door de wetgever afname met de sterke arm geregeld. Indien de sterke arm is geregeld dan kan aan de verdachte worden gemeld dat zijn arm wordt vastgehouden door een agent. Stribbelt de betrokkene tegen en zich dus fysiek verzet, dan is afname technisch niet mogelijk, medisch onverantwoord en zelfs gevaarlijk. De politie noch de werkgever kan in dat geval een forensisch arts of forensisch verpleegkundige een opdracht geven als de wijze van afname indruist tegen medisch ethische grenzen van de professional.

Indien afname niet op verantwoorde wijze kan plaatsvinden:

- Wordt in overleg met Politie bezien of en hoe afname op een ander moment succesvol zou kunnen zijn en wie daarin welke rol heeft.
- Wordt hierover beargumenteerd verslag gedaan door de (forensisch) arts/verpleegkundige, zodanig dat het onderwerp kan zijn van periodieke evaluatie met politie.
- Indien sprake is van verschil van inzicht met politie wordt hiervan door de (forensisch) arts melding gemaakt bij zijn/haar leidinggevende, zodat indien noodzakelijk hierover overleg kan plaatsvinden tussen Politie en GGD.

*Toelichting op de beroepsethiek*
Artsen mogen geen handelingen verrichten die ingaan tegen de beroepsethiek, neergelegd in richtlijnen van de WMA en de KNMG. In het Medical ethical manual van de WMA,[1] wordt gesteld dat artsen onafhankelijk beslissingen moeten nemen en niet mee moeten werken aan een inhumane behandeling. Specifiek worden daarbij de opdrachten van de politie genoemd. Het EHRM heeft bepaald dat de wijze waarop een medische handeling wordt uitgevoerd om bewijsmateriaal te verkrijgen kan worden geduid als schending van art. 3 EVRM. Het Hof vindt de mate van dwang die wordt gebruikt om bewijs te verzamelen van belang. De manier van afname kan een schending van artikel 3 EVRM met zich meebrengen zeker als dit gezondheidsrisico's met zich meebrengt.[2]
De KNMG heeft in 2001 het volgende standpunt ingenomen: 'Een belangrijk aandachtspunt vindt de KNMG ook de rol van de arts als de verdachte zich *heftig fysiek verzet* c.q. *blijft verzetten* tegen het afnemen van de test. Onder dergelijke omstandigheden moet de arts tot de conclusie kunnen komen dat het afnemen van bloed niet op een professioneel verantwoorde wijze kan plaatsvinden en daarom achterwege moet worden gelaten.'[3]

[1] Medical ethical manual, WMA 2015.
[2] EHRM 11 juli 2006, ECLI:NL:XX:2006:AY9133 (Jalloh v. Duitsland).
[3] Medisch Contact 27 nov. 2001.

Het FMG bestuur heeft op 16 december 2021 in gestemd met deze handreiking en heeft daarmee een standpunt ingenomen conform de regels van de WMA en KNMG.